Vysoká škola obchodní v Praze.
Ústav soukromé ekonomiky obchodní a průmyslové I.

SBÍRKA PŘEDNÁŠEK
pořádaných
ČESKOU NÁRODOHOSPODÁŘSKOU SPOLEČNOSTÍ
v období 1926—26.

IX.

HOSPODÁŘSKÉ SBLÍŽENÍ EVROPSKÝCH STÁTŮ.

Přednesl
JUDr. RUDOLF HOTOWETZ
ve schůzi společnosti pořádané
dne 22. března 1926
v Praze.

Krámská cena 4·— Kč.

Vysoká škola obchodní v Praze.
Ústav soukromé ekonomiky obchodní a průmyslové I.

V PRAZE 1926.
Nákladem České národohospodářské společnosti.
Tiskem Pražské akciové tiskárny.

ČESKÁ SPOLEČNOST NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

pořádala řadu přednášek v Praze i na venkově (Plzeň), z nichž vydány byly tiskem v období 1921/22:

I. Dr. JOSEF FOŘT: O dvou základních složkách, socialisaci a valutě, soudobého problému hospodářského . . . . . (Rozebráno) Kč 2·—
II. Dr. KAREL ALTMANN: Jak se tvoří kursy devis? (Rozebráno) Kč 4·—
III. Dr. BOHUMÍR HANOSEK: Nové cesty československé statistiky zahraničního obchodu . . . . . (Rozebráno) Kč 2·—
IV. Dr. ALOIS RAŠÍN: Inflace a deflace . . . . . (Rozebráno) Kč 2·—
V. Dr. RUDOLF HOTOWETZ: Úkoly naší politiky hospodářské, zejména obchodní a valutární . . . . . (Rozebráno) Kč 2·—
VI. Dr. KAREL RŮŽIČKA: Textilní průmysl Československé republiky v době poválečné . . . . . Kč 2·—
VII. JUDr. JOSEF RYBA: O cenových indexech. . . . (Rozebráno) Kč 2·—
VIII. OTAKAR E. KROFTA: O průmyslu pivovarském v republice československé . . . . . (Rozebráno) Kč 2·—
IX. JUDr. Ing. JOS. PETERS: Naše uhelné hospodářství. (Rozebráno) Kč 2·—
X. Dr. JOSEF FOŘT: O desateru valutových přikázání. (I. i II. vyd. rozebráno) . . . . . Kč 10·—

V období 1922/23:

I. Dr. JOSEF GRUBER: Prof. Dr. Cyril Horáček . . (Rozebráno) Kč 2·—
II. JUDr. ARNOŠT MÁDL: O železničním tarifnictví v republice československé . . . . . (Rozebráno) Kč 5·—
III. FRANT. SCHWARZ: Přetížení průmyslu přímými daněmi a zvláště obecními přirážkami . . . . . Kč 2·—
IV. Dr. KAREL ALTMANN: O vyrovnávání mezinárodních platů (Rozebráno) . . . . . Kč 4·—
V. Dr. VLADIMÍR VALNÍČEK: Reforma přímých daní . . . . . Kč 3·—
VI. JUDr. VÁCLAV SCHUSTER: Z poválečného vývoje naší obchodní politiky . . . . . Kč 3·—
VII. Prof. Dr. JOSEF PAZOUREK: Rozbor závěr. účtu státního hospodářství za r. 1919 . . . . . Kč 3·—
VIII. Dr. inž. A. PARMA: Základní složky horního hospodářství . . . Kč 2·—
IX. Dr. J. CHYLÍK: O čsl. průmyslu sladařském . . . . . Kč 2·—
X. Dr. A. BOHÁČ: Hospodářské a sociální poměry obyvatelstva Čsl. republiky . . . . . Kč 5·—

Pokračování viz na posledním listě!

Vysoká škola obchodní v Praze.
Ústav soukromé ekonomiky obchodní a průmyslové I.

Naše veřejnost se pohříchu málo stará o věci hospodářské, pokud přesahují nejužší interes osobní nebo stranický a dotýkají se zájmů hospodářství všeho a státu celého. Není také divu: široké publikum čerpá své vědomosti hlavně z denního tisku, který je služebníkem politických stran a který proto smí i hospodářské věci posuzovati jen ze zorného úhlu strany, třídy, stavu a který zásadně umlčuje vše, co se straně nehodí. Také revue, poměrně málo čtené, jsou začasté v zajetí politických stran a ani národohospodářské revue nejsou všechny mimo vliv určitých směrů. Hluboce nutno litovati, že naše politická rozervanost znemožňuje objektivní informaci a volnou diskusi o věcech hospodářských, která by mohla široké veřejnosti dovoliti, aby si utvořila úsudek samostatnější.

Co platí o veřejnosti, tím více platí o našich zákonodárných sborech. Jejich členové nesmějí přece už vůbec projeviti úsudek a odevzdati hlas jiný, než který jim diktuje strana.

Přirozený toho důsledek jest, že až dosud byl všechen odpor proti oficielní politice hospodářské mluven do větru. Sebe pádnější důkazy o její nesprávnosti, sebe přesvědčivější výklady o její nutných škodlivých následcích, sebe důraznější výstrahy byly s úsměškem odmítány a umlčovány. Ba, i když nesprávná politika se už zhroutila, přivodivši těžké krise hospodářské, bylo i potom a dlouho ještě bráněno lepšímu poznání a původci zla byli i dále slaveni a obdivováni.

Viděli jsme to při naší politice měnové, jejíž následky nejsou dosud plně zkonsumovány, natož reparovány a vidíme to znovu při naší politice celní a obchodní, jejíž důsledky právě nyní asi vyvrcholují. I zde provozovali jsme velikášskou politiku, přezírající naši skutečnou situaci a naše skutečné potřeby hopodářské. A zejména jsme zde příliš málo dbali o zájmy všeobecné a příliš mnoho péče věnovali zájmům sobeckým, i tenkrát, když jejich podpora nebyla oprávněna a poškozovala zájem celku.

Rozcházím se s naší dosavadní obchodní politikou především v otázce, máme-li ji založit na podkladě našeho největšího reálního zájmu, tedy na podkladě evropském či nejaktuálněji středo- a východoevropském nebo na podkladě světovém, na němž máme sice mnoho zájmu teoretického a ideálního, ale pramálo zájmu reálního. Rozcházím se s ní proto také v názoru na důležitost a nezbytnost všeobecné klausule nejvyšších výhod. A myslím, že fakt, že šedesát procent našeho vývozu jde k našim sousedům a 90 procent do Evropy vůbec, odpovídá k této otázce dosti jasně už sám o sobě a že máme proto hledati především úzké hospodářské sblížení se střední a východní Evropou a pak

s Evropou vůbec, což ovšem koliduje s klausulí nejvyšších výhod. Tím spíše, že 10 procent našeho zámořského vývozu sestává ze zvláštních specialit a z výrobků prací vysoko zušlechtěných, jichž odbyt není ani valně dotčen výší dovozního cla.

Leč o tom pojednám později blíže.

Naše celní politika nehleděla vůbec k naší skutečné zeměpisné konfiguraci. Pouhý pohled na mapu stačí, aby nás přesvědčil, že jednotlivé části našeho státu musí, prostě *musí,* obchodovati hlavně se sousedy. Říkali u nás s počátku, že máme stejnou konfiguraci, jako světovládná Anglie se Škotskem — ale zapomněli ovšem, že ta je ostrovem mořem obklopeným a my že ležíme v srdci pevniny.

Nerozpoznali jsme správně ani naši hospodářskou nesoběstačnost a toho nezbytné důsledky. V roce 1925 činil náš celý import 17 594 mil. Kč. Z toho jen necelých 16 procent připadalo na hotové tovary nepotravinářské, hlavně takové, které sami nevyrábíme. Ale 14 820 milionů Kč čili více než 84% připadalo na suroviny, polotovary a potraviny, tedy na věci potřeby nezbytné, anebo aspoň z největšího dílu nezbytné. A jsme v těchto věcech nezbytné potřeby nesmírně nesoběstační. Naše pasivum v osadnickém zboží, koření, jižním ovoci, rýži, tabáku, obili, dobytku, živočišných produktech, tucích činilo v r. 1925 skoro 5 000 milionů Kč; naše pasivum v textilních surovinách 4 900 mil. Kč; v nedrahých kovech 150 mil. Kč; v nerostech, petroleji, kaučuku, pryskyřicích a pod. okrouhle 300 milionů Kč.

Jsme tedy velikou měrou nesoběstačni. V textilních surovinách, nedrahých kovech, petroleji, kaučuku, pryskyřicích, tabáku, koloniálním zboží a podobných exotických produktech nelze vůbec nikdy pomýšleti na dosažení vlastní soběstačnosti a jejich import bude nás tížiti trvale a stále. Tento import samojediný činí mezi 8 a 10 miliardami Kč.

Ale ani v *chlebovinách* nebudeme asi v dohledné době soběstačni. I při dobré domácí úrodě musíme importovati aspoň 3½ mil. q pšenice a žita (surové a ve formě mouky), při špatné úrodě až i 9 a více mil. q. To dokazují docela přesně cifry našeho dovozu, sestavené pro rok zemědělský (nikoli kalendářní), tedy pro dobu od července jednoho roku do konce června roku následujícího. Podle toho jsme v r. 1922/1923 importovali 300 000 q pšenice, 10 000 q žita, 2 200 000 q pšeničné a 41 000 q žitné mouky, což — převedeno na surovinu — činí 3½ mil. q zrna; — k tomu přes 600 000 q kukuřice. To byl rok dobrý.

V roce 1924/1925 jsme však importovali 2·1 mil. q pšenice, 1·7 mil. q žita, 3·2 mil. q pšeničné a 0·3 mil. q žitné mouky, což činí 8½ mil. q zrna; k tomu 3 mil. q kukuřice, která musí v takovém případě silně vypomáhat.

V r. 1925 byla vůči r. 1924 velmi dobrá úroda. Podle právě vydané zprávy statistického úřadu stoupla sklizeň pšenice o skoro 2 mil. q, žita o 3½ mil. q, ječmene o skoro 3 mil. q a obdobně i sklizeň ovsa, kukuřice, brambor, krmiv atd., takže můžeme doufati, že v této kampani dovoz chlebovin klesne a vývoz ječmene a sladu stoupne, jakože už skutečně

stoupl. Ale přes to jsme už v druhé polovici 1925 musili importovati skoro 3½ mil. q pšenice a žita (v zrně a mouce) a skoro 2 mil. q kukuřice v úhrnné ceně 1 100 mil. Kč. — důkaz to, jak značně špatná úroda r. 1924 vyčerpala naše zásoby.

V zemědělském roce 1921/22 činil dovoz pšenice, žita a kukuřice (vše přepočítáno na zrno) 5·3 mil. q; v roce 1922/23 4·1 mil. q; v roce 1923/24 7·2 mil. q; v roce 1924/25 11·5 mil. q. Rozdíl mezi importy v dosud nejlepším a dosud nejhorším roce činí tedy 7·5 mil. q čili okrouhle 1 200 milionů Kč.

Ale to jsou jen chleboviny.

V letech špatné úrody stoupá také dovoz rýže a jiných obilin, pícnin, dobytka, masa, tuků a spolu klesá vývoz ječmene a sladu, chmele, ovoce atd. Má tedy špatná domácí úroda za následek zhoršení obchodní bilance jen v těchto nezbytných potravinách aspoň o dvě miliardy Kč.

Ani odebrání celé plochy, dosud cukrovkou oseté, tomuto používání a její osev chlebovinami nestačil by (za dosavadních hektarových výnosů) ke krytí našeho normálního deficitu pšeničního. A nemělo by ovšem smyslu to učiniti, poněvadž cukrovka je nejen doposud výnosnější, ale také pro intensivní hospodaření nezbytná a poněvadž vývoz cukru až dosud vynášel zpravidla více, než jsme musili platit za dovoz pšenice.

A ze stejného důvodu nemůžeme obmezovat pěstování ječmene ve prospěch pěstování pšenice a obdobné důvody platí též proti restrikci jiných plodin ve prospěch chlebovin.

Jen silné *zintensivnění* produkce chlebovinové, tedy zvýšení jejich hektarových výnosů, může tu pomoci. Ale to nelze ovšem docíliti přes noc a potom a zejména je to drahé, poněvadž to vyžaduje nákladnější hnojení a obdělávání. Vyplácí se to na větších, dobře spravovaných statcích už dnes, ale obecněji provésti se to může jen při dostatečné ochraně celní proti extensivnímu, daleko laciněji vyrábějícímu zemědělství zámořskému. Argentina má průměrný hektarový výnos pšenice 9 q, Kanada 10 q, S. S. americké 10 q, Australie 9 q, Britská Indie 8 q, Tunis dokonce 4 q — a přece vyrábějí laciněji než Československo s průměrným hektarovým výnosem 16 q, nebo Belgie a Dánsko s výnosem 26 a 28 q.

Tedy jen další zintensivnění naší zemědělské výroby může nám pomoci, což platí nejen o chlebovinách, nýbrž i o jiných plodinách, o chovu dobytka, zejména také vepřového. Jinak musíme býti připraveni na veliké a drahé importy z ciziny.

Až dosud jsme je platili průmyslovým vývozem nepotravinářským a vývozem cukru, dříví, uhlí, pak ječmene, sladu a chmele.

Ječmen, slad a chmel činí asi 80% našeho celého vývozu ze skupin obilí, ovoce a rostlin. Jejich vývoz velmi kolísá podle úrody. V roce 1923 jsme vyvezli ječmene a sladu (přepočteno na zrno) 2¾ mil. q, v roce 1924 jen 1¾, v roce 1925 zase 3¾ mil. q. Chmele jsme vyvezli v těchto letech 32 000, 88 000 a 56 000 q. Vývozní hodnota jejich činila

460, 820 a 1 100 mil. Kč, kolísá tedy o 100%. Jejich vývoz kryje zpravidla jen třetinu naší importní potřeby obilí, ovoce a rostlin.

Vývoz semen dosahuje necelých 100 mil. Kč a stěží hradí náklad na dovoz jediného — lněného — semene, kdežto dovoz všech průmyslových a zemědělských semen je čtyřikrát větší, než jich vývoz.

Z živočišných výrobků vývoz peří a mléka (asi 160 mil. Kč) hradí jen třetinu jejich nezbytného dovozu.

Náš vývoz tuků činí jen 20—30 mil. Kč oproti dovozu 700—800 mil. Kč a stěží může býti zvětšen.

Z nápojů vývoz piva a minerálních vod sotva hradí dovoz vína.

V potravinách náš vývoz šunek a sýrů je schopen většího rozvoje, ale dosud kryje jen asi polovici importní potřeby masa, ryb atd.

A tak jen cukr, dříví, uhlí a průmyslové výrobky nepotravinářské poskytovaly dosud úhradu našeho deficitu potravinářského. Ale i jejich vývozní schopnost se už zmenšuje a pohříchu se zdá, že se bude i dále ještě zmenšovat.

Náš vývoz *cukru* činil v roce 1921 3 740 mil. Kč, v roce 1925 už jen 2 300 mil. Kč, ačkoli vývoz co do kvanta činil 4·6 a 9 mil. q. Přes vývozní množství o 100% vzrostlé, klesla hodnota o 30%. A zdá se, že není ještě dosažena poslední fáse tohoto cenového poklesu a že dokonce je ohroženo i množství našeho exportu cukru dosud stoupající. Výroba třtinového cukru se stále vzmáhá; roste i výroba řepového cukru v zemích s námi v exportu konkurujících i v zemích, kam jsme svůj cukr dodávali, jako v Anglii, Italii atd. Zavádějí nová cla a zvyšují stará cla cukerní, brání se dovozu cizího cukru a tak jest náš export i co do kvanta hodně nejistý, což znamená ovšem pohromu nejen pro naše cukrovarství a naše pěstování řepy, nýbrž i pro naši obchodní bilanci. Nesmíme se utěšovati tím, že vegetační doba cukrovky v Italii je příliš krátká, že v Anglii nerozumí pěstování řepy, že kvalita cizích cukrů bude horší než naše. To všechno jsme říkali už, když zakládali cukrovarství v Maďarsku a na Balkáně a přece se tam od nás emancipovali úplně. Pokles cen cukru byl velmi rapidní. Ještě v lednu 1925 činila průměrná cena 1 q exportovaného cukru 300 Kč, v lednu 1926 už jen 200 Kč; hodnota všeho vyvezeného cukru činila pak 298 resp. 142 mil. Kč; úbytek činí tedy 156 mil. Kč.

Přejdu k *dříví*. Aktivum našeho zahraničního obchodu s dřívím činilo v roce 1923 1 200, 1924 1 100 a 1925 1 000 mil. Kč. Klesá tedy stále a vůbec se naplňuje, co jsem před lety i s tohoto místa předpovídal a co bylo jasno každému, kdo nebyl zaslepen. Rok 1926 bude asi rokem dalšího a velikého poklesu našeho vývozu dříví. Už v r. 1925 bylo aktivum 1 miliardy Kč udrženo jenom přehnaně vysokým exportem dříví brusového (který dostoupil 11¾ mil. q) a vývozem kulatiny. Za to už vývoz pražců značně klesl i vývoz řeziva (z 6·2 na 5 mli. q a v ceně o 68 mil. Kč). Zvláště však klesl vývoz lepších a dražších druhů řeziva do všech západních zemí — ze 2·6 na pouhých 1·2 mil. q a v ceně ze 180 na 80 mil. Kč — ba i do Maďarska a Rakouska a jen vývoz do Německa se poněkud zvýšil. Při tom jsme musili při vývozu do Velké Britanie a

Francie hodně na ceně sleviti, abychom udrželi i to zmenšené kvantum vývozu. A tak náš export dříví, vybičovaný do nepřirozené výše přemírným kácením na úkor lesní podstaty, klesá — musil klesnouti — náhle a činí v lednu 1926 už jen polovici kvanta v lednu 1925 vyvezeného. A bude po léta menší, než by byl mohl trvale býti, pokud spustošené lesy znovu nenarostou. Jako jinde, také zde vyniká neprozíravost naší obchodní politiky posledních let. Mrháme kulatinou a vývoz řeziva klesá. Mrháme brusovým dřívím na úkor našeho papírnického průmyslu. Německo, které musí daleko největší část suroviny importovati (v roce 1924 15 mil. q), vyváží 1½ mil. q papíroviny a 5½ mil. q papíru a papírového zboží. Importuje za 51 mil. M surovinu, ale exportuje polotovarů za 37 mil. M. a tovaru za 200 mil. M. — jeho bilance je tedy 266 mil. M. = 2 100 mil. Kč aktivní, ač suroviny nemá dosti. Ale my, kteří surovinu máme, ji téhož roku exportujeme za 231 mil. Kč, ale polotovaru jen za 150 a tovaru dokonce jen za 118 mil. Kč. Tak rozuměla naše obchodní politika skutečným zájmům našeho hospodářství.

Přejdu k vývozu *uhlí*. Aktivum našeho zahraničního obchodu s uhlím činilo v roce 1922 přes 1 200 mil. Kč, r. 1923 900, r. 1924 830, r. 1925 510 mil. Kč. To jsou ovšem cifry velmi hrozivé. Kvantum vyvezeného hnědého uhlí kleslo z r. 1921 na r. 1925 z 45 na 27 mil. q, kvantum vývozu kamenného uhlí, které do r. 1924 rostlo a dosáhlo (koks přepočítán na surovinu) 25 mil. q, kleslo v r. 1925 na 21 mil. q. V lednu 1926 konstatuje se opětný pokles vývozu. Naproti tomu dovoz kamenného uhlí stoupá, stoupá tak rychle, že jsme surového kamenného uhlí dovezli v r. 1925 už 15½ mil. q, ale vyvezli jen 14¼ mil. q, tedy o 1¼ mil. q méně! Výhled do budoucnosti není nijak růžový a podle situačních zpráv dolů se poměry ještě stále zhoršují, šichty obmezují a horníci propouštějí — znamená to, že doly nedoufají v brzké zlepšení dnešního stavu. Je pravda, že je to do jisté míry krise světová, která je zasaženo i hornictví anglické. Ale tím se nic nemění na bolestné skutečnosti, že to je spolu těžká krise naše, krise tím těžší, že se asi bude ještě stupňovat. Jednak tím, že Německo tak zvýšilo svou výrobu, že našeho uhlí bude stále méně potřebovat, jednak tím, že vývoz hnědého uhlí do Rakouska (s hospodárného stanoviska vlastně nepřirozený) klesá, jednak tím, že kamenné uhlí polské nejen vniká do našeho domácího odbytu, nýbrž ohrožuje i náš vývoz do Rakouska a Maďarska.

Jak nahradit nezbytný pokles kvanta i hodnoty našeho vývozu cukru, dříví a uhlí, jehož aktivum činilo v r. 1921 6 000, 1924 4 400, 1925 3 800 mil. Kč a klesne v roce 1926 snad už pod 3 000 mil. Kč, je těžký problém.

Stále jasněji vystupuje správnost toho, co jsem řekl hned po převratu, že všechna naše budoucnost závisí od zvýšeného vývozu výrobků nepotravinářského průmyslu. Nebudu tu opakovati, co hlásám stále a co dnes konstatuje i oficielní statistika, že jsme ze starého Rakouska-Uherska převzali 70—97% textilních vřeten, 75—92% textilních stavů a obdobné kvoty i u jiných průmyslů, že nám tedy nemůže postačiti